

hart & hoofd

Leven in de grootstad: altijd samen, altijd alleen

PSYCHOLOGIE Als je rondloopt in een grote stad, kun je overvallen worden door het besef dat je een van velen bent. Toch is het best bevrijdend om te verdwijnen in de massa.

'Ik ben dol op dat anonieme gevoel in een stad waar ik nog nooit ben geweest', zei de Amerikaanse journalist Bill Bryson ooit, en ik kan hem daar wel in vinden. Sinds ik naar Antwerpen verhuisd ben, waar ik nog niet zoveel mensen ken, lijkt het alsof ik kan doen wat ik wil, zonder familie, oude vrienden of kennissen teges het lijf te lopen aan wie ik me moet verantwoorden. Waar ik ook naartoe fiets, ik ben vrij van hun verwachtingen, moet me tegenover niemand bewijzen en ben, als ik dat wil, zelfs onvindbaar.

Bevrijd van de nieuwsgierige blikken van de overburen, oude schoolvrienden of de bakkersvrouw maakt het niet uit hoe ik eruitzie of wat ik doe. Ik kan gaan joggen zonder dat een bekende mijn tomatenhoofd ziet of ik kan 's avonds door het halfgesloten portje van de botanische tuin glippen zonder dat een kennis mij terechtwijst. Zelfs door de andere mensen die ik onderweg tegenkom, voel ik me niet bekeken. Ze zien me wel omdat ik toevallig voor hen wandel, maar echt kijken doen ze niet.

Zeker in een nieuwe stad of in het buitenland is dat anonieme gevoel sterk aanwezig. Dat merkte Dorien Vanneldert toen ze op Erasmus was in Galway. 'Ik was er helemaal op mezelf en genoot er enorm van om anoniem op te gaan in de stad zonder dat het opviel dat ik een vreemdeling was', vertelt ze. 'Bovendien biedt die anonimiteit ook een vorm van escapisme, die toelaat om van de dagelijkse indrukken weg te vluchten. Op mijn eenzame kon ik makkelijker een spontane uitstap maken. Zo nam ik soms de bus naar een kasteel, gewoon omdat ik daar zin in had, zonder dat te moeten uitleggen aan iemand.'

Mijn eigen eiland

Ook Ella Eyckmans koestert de anonimiteit die ze in haar nieuwe thuistad Brussel ervaart. 'Ik kan gewoon op straat lopen of in een café gaan zitten zonder een bekende tegen te komen. Soms ga ik ook bewust naar plekken waar ik niemand ken om op mijn eigen eilandje te zijn waar niemand iets van mij verwacht. Het is heel geruststellend om omringd te worden door anderen en toch je eigen ding te doen. Ik heb dat ook in relaties: ik hou ervan om in stilte samen te zijn met vrienden of een partner.'

Samen zijn en toch alleen, het klinkt hoopvol. Alsof je niet kopje-onder gaat tussen de duizenden stadswoners, maar wegkruip in een cocon van gedempte stemmen waar je je jezelf kan terug-

plooien. Misschien is het iets waar vooral introverte mensen nood aan hebben: soms even alleen zijn, maar dan zonder de stilte van het lege appartement te moeten horen. 'Als introvert gebruik ik inderdaad snel mijn sociale batterij in interacties en die moet ik opladen door soms alleen te zijn', zegt Eyckmans. 'Er is een theorie dat je in interacties met anderen altijd een soort performance opvoert en ergens geloof ik dat wel. Zeker met mensen die ik niet goed ken, ben ik me bewust van wat ik aan het doen en zeggen ben. Door de anonimiteit op te zoeken, word ik even niet zo hard gezien. Dan heb ik het gevoel dat ik me niet moet bewijzen tegenover anderen, maar gewoon mag bestaan voor mezelf.'

Meerdere identiteiten

Het doet me denken aan de inwisselbare winkelcentra, luchthavens en hotelkamers, die de Franse antropoloog Marc Augé 'niet-plaatsen' noemt. 'Niet' omdat ze geen eigen identiteit hebben: de Ikea in Zaventem ziet er net hetzelfde uit als die in Göteborg, zelfs het eten smaakt identiek. In een boeiend essay stelt filosoof Jasper Van de Vijver de vraag of die niet-plaatsen verwerpelijk dan wel gunstig zijn. Thuis, op school of in het café om de hoek ben je namelijk iemand, terwijl je in een niet-plaats een deel van je identiteit verliest en slechts een van de vele consumenten bent. Toch is dat net het voordeel, meent hij. 'De hechte relaties die plaatsen kenmerken, kunnen ons ook verstikken. In het niemandsland van de niet-plaats worden we bevrijd, en kunnen we proeven van het genot een heel andere wereld te zijn.'

Steden lijken een beetje op die niet-plaatsen. Ze laten je even 'niemand' zijn en bevrijden je (voor een stuk) van de sociale relaties, verwachtingen en normen, waardoor je jezelf opnieuw kunt uitvinden.

Vroeger vond ik het jammer dat ik in mijn studentenstad maar geen oude schoolvrienden tegenkwam. Die zaten daar toch ook op kot? Ondertussen zie ik dat als een vrijheid. Stel dat ik ze wel had gezien, dan was ik me misschien steeds bewust geweest van hoe zij zich mij herinnerden, waardoor ik me niet zou kunnen heruitvinden als student. Dan had ik tijdens het rondwelen minstens een deel van mezelf ontdekt waarvan ik niet wist dat ze bestonden of die ik helemaal vergeten was. Want dat is net het mooie. Toen Dorien Vanneldert even in Galway woonde, begon ze zich bijvoorbeeld te verliepen in het feminisme. Die interesse hield me al even bezig, maar de nieuwe plek liet me toe om ernaar aan de slag te gaan, zeker voor mijn thesis. Doordat je dagelijks routine in een nieuwe stad even op pauze staat, begin je ook na te denken over wie je bent en wat je wilt in het leven. Dat merk ik opnieuw nu ik deze zomer naar Kortrijk verhuisd ben. Nog een andere context waarin ik mezelf beter kan leren kennen.'

Natuurlijk ben je nooit helemaal een eiland en word je al snel weer gevormd door nieuwe vrienden. Het is de afstand tot het verleden én de aanwezigheid van gelijkgestemden die zo transformeerend werkt, gelooft auteur Mark Vernon. De

stad biedt zowel de anonimiteit waardoor iemand zich kan losmaken van zijn onderdrukkende afkomst als de netwerken om belangengroepen te vormen die zich tegen die onderdrukking verzetten, schrijft hij in *The meaning of friendship*. Vrij van oordelende blikken en gesterkt door nieuwe vrienden kun je je heruitvinden. Tegen de anonieme achtergrond van de stad kun je zelfs meerdere identiteiten verkopen als je dat wilt: bij je collega's ben je de muzikant en bij je vrienden de foodie, in de yogales ben je de rust zelve en 's avonds ga je los in een nachtclub.

Gratis portie eenzaamheid

Geeft de anonimiteit van de stad dan alleen maar vleugels? Natuurlijk niet. Ik kan me goed voorstellen dat niet iedereen de nood voelt om alleen te zijn. Bovendien is anonimiteit fijn als je ervoor kiest, maar is het heel wat anders als het opgedrongen wordt. Dan krijg je er vaak een gratis portie eenzaamheid bij. Toen Tessa Zwanenburg op haar achttiende vanuit een dorp in Nederland naar Leuven verhuisde, overviel haar dat gevoel. 'Natuurlijk is het fijn om los te komen van de dorpsomgeving, waar iedereen het erover zou hebben als ik hand in hand zou lopen met een meisje, maar onopgemerkt opgaan in de massa heeft

'Veel mensen in Brussel, onder wie ook ikzelf, zijn op zoek naar gelijkgestemden. In koffiebars word ik regelmatig aangesproken door onbekenden'

schaamteloos, maar in de buurt van groepen ben ik me veel bewuster van mijn alleen-zijn. Dan ga ik liever naar rustige koffiebars en cafés waar nog mensen alleen zitten. Ik denk dat dat heel belangrijk is: dat je niet alleen bent in het alleen-zijn.'

De nood aan verbinding is een behoefte die veel mensen in de stad hebben, hoezeer ze ook genieten van de anonimiteit. Hoewel ik het fijn vind om alleen vanop een bankje een drukke winkelstraat te observeren, moet ik toegeven dat ik ook overweldigd kan worden door de massa waarvan ik slechts een individu ben. Dan kan het soms deugd doen om deel uit te maken van een kleinere gemeenschap, bijvoorbeeld door naar het wijkfeest te gaan.

Volgens Eyckmans hangt die behoefte samen met de anonimiteit in de grote stad, waar de bevolking van zowat overal komt. 'Veel mensen in Brussel, onder wie ook ikzelf, zijn op zoek naar gelijkgestemden. In koffiebars word ik dus regelmatig aangesproken door onbekenden', zegt ze. 'Toch is samen alleen-zijn ook een manier om een gemeenschapsgevoel te creëren, zij het zonder te praten. In die anonimiteit mag iedereen zijn leven leven en tegelijkertijd ben je verbonden met elkaar.'

Maya Toebeat

column

Johannes Lievens

Miniatuurmensjes

Gisteren stond ik op de trein te wachten. Ik liep over het perron om het warm te krijgen, tot aan het einde, tot bij het bordje met het mensje erop. Op de sporen verderop stond een groepje mensen in oranje pakken. Ze deden me denken aan de figuurtjes die je kunt kopen in de modeltreinwinkel. Ik keek om naar het perron en ook de mensen die daar stonden, met al hun verschillen: de jassen, koffers en rugzakken, hun verhoudingen tot elkaar, de manieren waarop ze gedraaid stonden, ze leken ontworpen als 'gevarieerd groepje mensen wacht met bagage, €12,99'. Ik schrok van de afstand die ik voelde ten opzichte van de mensen die hier waren, terwijl we straks allemaal dezelfde trein zouden nemen, terwijl wij allemaal op hetzelfde van de wachten waren.

Wanneer mensen vertellen over een ramp, mensen die in het nieuws komen, in reportages waar de camera's nog nazinderen, of waar je op de achtergrond een auto ziet voorbij rijden, vertellen ze dat ze tijdens die ramp plots door elkaar werden geholpen. Dat ze hun buurman voor het eerst hadden ontmoet toen ze hem uit het puin trokken na een aardbeving of toen hij hun hond had gered tijdens een overstroming. Maar er moest toch iets zijn, iets anders dan een ramp, wat me kon helpen om minder afstand te voelen ten opzichte van de mensen met wie ik op de trein stond te wachten?

Iets als een verrekijker! Ik leerde van theatermaker Abhishek Thapar om één oog dicht te knijpen en om een vuist voor mijn andere oog te houden, en zo een verrekijker te maken met zijn hand. Door een gaatje zag ik nu een stuk van een oranje jas van een spoorfietser. Ik zag iemand met een cappuccino, iemand die scrollde op TikTok, iemand die de tijd doodde door te zuchten en heen en weer te schuifelen. Ik zag losse veters en sandalen. In de verte keek een kind naar mij door een hand-verrekijker. Ik zag op zich niets bijzonders aan mijn medereizigers, maar doordat ik

© Matic: Peter Hermans

ze door mijn verrekijker zag, besefte ik dat zij allemaal engens vandaan waren gekomen, en engens naartoe gingen. En dat het een ongelofelijk toeval was dat wij hier samen stonden.

Toen de trein het station binnentreedde, kwamen we in beweging. Ik kwam tegenover een vrouw te zitten die ik eerder al had gezien, haar lange vingers met rood gelakte nagels waren me opgevallen. Ze legde haar hand op mijn arm en vroeg me hoe ook ik was. Ik denk dat ik een soort openheid moet hebben uitgestraald, want ze begon me van alles te vertellen. Ze vertelde me dat ze haar dochter was verloren, en over de paarden van haar dochter, die geen ruitser meer hadden sinds zij was gestorven, en die ze dan maar had opgegeten. Over de job die ze vroeger deed. Over grote feesten van lang geleden. Het leek alsof de vrouw al heel lang tegen niemand meer had gesproken, want ze vertelde me ongeveer alles wat in haar opkwam, zonder dat ik haar iets vroeg.

Toen ze er bij het volgende station weer af moest, zat ik alleen in een vierzit. Ik wist niet wat ik moest aanvangen met het relax van de mevrouw met de lange vingers. Maar ik wist wel dat ik iets had kunnen betekenen voor iemand die niet nog een miniatuur-mensje was geweest, een figuurtje dat je in de modeltreinwinkel kunt kopen. De afstand die ik niet nog had gevoeld ten opzichte van de andere reizigers leek niet iets minder groot. En ik was blij dat daar geen ramp voor nodig was geweest, verwonderd dat het met een doen-alsof-piratenverrekijker was gelukt.

Johannes Lievens is performer, schrijver en theatermaker. Hij werkt aan een apocalyptische klimaatkomedie met zeven spelers en aan een monoloog over senzaamheid in de grote stad. Hij zoekt elke dag naar vormen om zijn verwondering over de wereld te delen.